

การคุ้มครองพยานบุคคลระหว่างการพิจารณาคดีของศาล The Protection of Witnesses in Criminal Proceeding During Trial

อิทธิเชษฐ์ วงศ์จักร^{1*} และวรรณวิภา เมืองถ้ำ²

Ittichet Wongjak^{1*} and Wanwipa Muangtham²

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

²อาจารย์ ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

^{1*}Master Student of Laws Sukhothai Tammathirat Open University

²Lecturer from Sukhothai Tammathirat Open University

*Corresponding Author Email: ittichet.w@gmail.com

Received: 26 February 2026 Revised: 16 March 2026 Accepted: 19 March 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หรือหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน รวมถึงมาตรการอื่นที่เหมาะสมเพื่อการคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล 2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานของเจ้าพนักงานตำรวจศาลของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และเครือรัฐออสเตรเลีย 3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานรวมถึงมาตรการอื่นที่เหมาะสมเพื่อการคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล และ 4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการคุ้มครองพยานในด้านการคุ้มครองพยานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือหรือเอกสารที่เป็นภาษาไทย รวมถึงการหาข้อมูลทางเว็บไซต์ที่สามารถเข้าถึงได้โดยง่ายและเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ตลอดจนศึกษาดำรงกฎหมาย คำพิพากษาศาลฎีกา บทความทางวิชาการ วารสาร ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการศึกษา ประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติ ระเบียบ รวมทั้งตำราและหลักกฎหมายของต่างประเทศ แล้วนำมาวิเคราะห์หาคำตอบและข้อสรุป เสนอแนวทางแก้ไขกฎหมายให้มีความเหมาะสม ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิด หลักเกณฑ์ และบทบัญญัติกฎหมายด้านการคุ้มครองพยานของหลายหน่วยงานยังขาดความสอดคล้องและเอกภาพ ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ การใช้อำนาจ และการประสานงาน 2) การคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดีควรเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจศาล แต่ประเทศไทยยังขาดกฎหมายกำหนดอำนาจที่ชัดเจน ทำให้ระบบขาดเอกภาพและความเชื่อมั่น แตกต่างจากสหรัฐอเมริกาที่มีหน่วยงานหลักรับผิดชอบอย่างเป็นระบบ จึงมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือกว่า 3) การคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลในประเทศไทยยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านอำนาจหน้าที่ แนวทางปฏิบัติ และมาตรการหลังการพิจารณาคดี ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนากฎหมาย กำหนดแนวปฏิบัติ และมาตรการคุ้มครองเพิ่มเติม เพื่อสร้างระบบที่มีประสิทธิภาพ เป็นเอกภาพ และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่พยาน และ 4) เห็นควรกำหนดมาตรฐานกลาง (SOP) สำหรับการคุ้มครองพยานให้ทุกหน่วยงานใช้ร่วมกัน และแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การเพิ่มอำนาจในการคุ้มครองพยานให้เจ้าพนักงานตำรวจศาลตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 การปรับปรุงบทบาทในระเบียบราชการฝ่ายตุลาการฯ พ.ศ. 2548 และการบัญญัติ

เรื่องการโยกย้ายและการรับพยานจากรัฐหรือประเทศอื่นในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2546 เพื่อให้การคุ้มครองพยานมีความครบถ้วนและเป็นเอกภาพยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: เจ้าพนักงานตำรวจศาล, การคุ้มครองพยาน, การโยกย้ายถิ่นฐาน

Abstract

This research consists purposes were 1. to examine concepts, theories and principles related to witness protection, including appropriate measures for the protection of witnesses during court proceedings 2. to conduct a comparative study of the roles and duties relating to witness protection of court police officers in Thailand, the United States of America, England and the Commonwealth of Australia 3. to analyze problems related to witness protection, including other appropriate measures for protecting witnesses during court proceedings and 4. to propose appropriate recommendations and guidelines to enhance the effectiveness of witness protection. This research is qualitative research approach based on a documentary review of Thai-language books and documents, as well as information obtained from easily accessible and reliable websites. The research also examines legal textbooks, Supreme Court judgments, academic articles, journals, research studies, theses, study reports, codes, statutes, regulation and foreign legal doctrines and principles. The collected data are analyzed to derive findings and conclusions and to propose appropriate legal reforms. The research findings indicate were 1) concepts, principles, and legal provisions on witness protection among various agencies lack consistency and unity, adversely affecting the exercise of authority, operational practices, and inter-agency coordination 2) witness protection during court proceedings should fall within the authority of court police officers; however, Thailand lacks clear legal provisions defining such authority, resulting in a fragmented and less credible system, in contrast to the United States, which has a designated primary agency operating under a systematic framework that ensures greater effectiveness and reliability 3) witness protection during court proceedings in Thailand remains limited in terms of authority, operational guidelines and post-trial protection measures, necessitating legal development, the establishment of clear guidelines and additional protective measures to create an effective, unified and trustworthy system and 4) it is recommended that a standardized Standard Operating Procedure (SOP) for witness protection be established for use by all relevant agencies, and that relevant laws be amended, including granting explicit witness protection authority to court police officers under the Court Police Act B.E. 2562 (2019), revising the roles stipulated in the Regulations of the Judicial Administration B.E. 2548 (2005) and incorporating provisions on witness relocation and the

acceptance of witnesses from other states or countries under the Witness Protection Act B.E. 2546 (2003), in order to ensure a comprehensive and unified witness protection system.

Keywords: Court Marshal, Witness Protection, Relocation

บทนำ

การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาระหว่างการพิจารณาตัดสินของศาลเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในการค้นหาความจริงโดยอาศัยพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิด (ณรงค์ ใจหาญ, 2542, น.555-577) เนื่องจากคำเบิกความของพยานถือเป็นพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักและมีผลโดยตรงต่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริงของคดีและการวินิจฉัยความผิดของจำเลย ทั้งนี้ ในหลายกรณีพยานต้องเผชิญความเสี่ยงจากการถูกข่มขู่ การคุกคาม การทำร้ายร่างกาย หรือแรงกดดันทางสังคมจากผู้กระทำผิดหรือเครือข่ายอาชญากรรม ส่งผลให้พยานบางรายไม่กล้าเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรม หรือให้การในลักษณะที่ไม่ตรงต่อความเป็นจริง ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมการคุ้มครองพยาน

ประเทศไทยมีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ขึ้นเพื่อกำหนดกรอบการคุ้มครองพยานในระดับประเทศซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาที่มีความสำคัญ โดยมุ่งเน้นการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานในคดีอาญาไม่ว่าจะในชั้นสอบสวน ชั้นฟ้องคดี หรือชั้นศาล (วีระพงษ์ บุญโญภาส, 2549, น.282) แต่อย่างไรก็ดี ยังพบว่ากฎหมายดังกล่าวยังขาดความครอบคลุมในหลายประเด็น เช่น ขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ กลไกการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการโยกย้ายพยานในกรณีที่มีภัยคุกคามรุนแรงจนต้องปรับเปลี่ยนถิ่นที่อยู่อย่างถาวร ซึ่งการคุ้มครองพยานนี้ ยังมีมิติที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยเฉพาะพันธกรณีของประเทศไทยภายใต้อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ (UNTOC) และพิธีสารเสริม รวมทั้งมาตรฐานตามคู่มือของสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) (วรรณวิภา เมืองถ้ำ, 2559, น.17-20) ซึ่งต่างเน้นย้ำความจำเป็นของระบบคุ้มครองพยานที่รัดกุม โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ การปรับปรุงระบบคุ้มครองพยานให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล จึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการทั้งในเชิงกฎหมายและในเชิงนโยบาย เพื่อยกระดับกระบวนการยุติธรรมของไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากลจะเห็นว่าไทยจำเป็นต้องปรับปรุงระบบกฎหมายและกลไกการปฏิบัติอย่างรอบด้าน เพื่อให้สามารถรับมือกับอาชญากรรมสมัยใหม่ และเพื่อสร้างหลักประกันด้านความปลอดภัยให้แก่พยาน ซึ่งเป็นหัวใจของการค้นหาความจริงและการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรมตามหลักนิติธรรม

นอกจากนี้ ในทางปฏิบัติยังพบว่าการคุ้มครองพยานบุคคลในชั้นพิจารณาตัดสินของศาลยังขาดความครอบคลุมและมีข้อจำกัดอีกหลายประการ เช่น ข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคล งบประมาณ การบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงาน ตลอดจนข้อจำกัดด้านอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 ซึ่งยังอยู่ระหว่างการพัฒนาโครงสร้างและรูปแบบการปฏิบัติงานให้มีความเป็นเอกภาพ แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันเจ้าพนักงานตำรวจศาลยังคงเป็นบุคคลมีบทบาทโดยตรงในการรักษาความปลอดภัยภายในบริเวณศาลและเกี่ยวข้องกับการดูแลพยานในทางปฏิบัติ แม้ว่าจะไม่ได้รับการกำหนดอำนาจหน้าที่ด้านการคุ้มครองพยานโดยเฉพาะเจาะจงไว้ในพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล

พ.ศ.2562 ทำให้เกิดความคลุมเครือและข้อจำกัดในการปฏิบัติการคุ้มครองพยานระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของพยาน รวมถึงประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมโดยรวม เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่มีระบบคุ้มครองพยานที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และออสเตรเลีย พบว่าประเทศเหล่านี้มีกลไกทางกฎหมายและแนวปฏิบัติที่เป็นระบบ มีขั้นตอนที่ชัดเจน และมีหน่วยงานเฉพาะรับผิดชอบ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาซึ่งมีโครงการ WITSEC ที่เป็นแบบอย่างสำคัญของโลก ทั้งในด้านการประเมินความเสี่ยง มาตรการรักษาความปลอดภัย การเปลี่ยนตัวตนและถิ่นฐาน ตลอดจนการคุ้มครองหลังเสร็จสิ้นคดีอย่างเป็นระบบ ขณะที่ประเทศไทยยังไม่มีมาตรการหรือแนวปฏิบัติที่มีความเป็นเอกภาพ ส่งผลให้เกิดความไม่สม่ำเสมอในทางปฏิบัติและลดทอนประสิทธิภาพของการคุ้มครองพยานในภาพรวม ทำให้เกิดปัญหาด้านการขาดความชัดเจนเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาล การไม่มีกฎหมายหรือแนวปฏิบัติกลางที่กำหนดรูปแบบการคุ้มครองพยาน และความจำกัดของกฎหมายไทยเกี่ยวกับการโยกย้ายพยานหลังเสร็จสิ้นคดี ซึ่งล้วนเป็นข้อบกพร่องเชิงโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อพยาน กระบวนการยุติธรรม และความเชื่อมั่นของสาธารณชน ซึ่งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่จะต้องดำเนินการให้มีมาตรการดังกล่าว (วันชัย รุจนวงศ์, 2537, น.101)

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาระหว่างการพิจารณาคดีของศาล เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์สาเหตุเชิงระบบที่ก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการคุ้มครองพยาน ประเมินความเพียงพอและประสิทธิผลของมาตรการตามกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนเสนอแนวทางพัฒนาเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติที่สามารถยกระดับคุณภาพของกระบวนการคุ้มครองพยานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบยุติธรรมทางอาญา และเพื่อให้พยานสามารถเข้าร่วมกระบวนการพิจารณาคดีได้โดยปราศจากความหวาดกลัวจากการข่มขู่หรือการคุกคามในทุกรูปแบบ โดยทั้งนี้จะได้ดำเนินการศึกษาบทบาท อำนาจหน้าที่ และภารกิจของเจ้าพนักงานตำรวจศาลในการดำเนินการคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ตลอดจน ศึกษาการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ร่วมปฏิบัติหน้าที่ด้านการคุ้มครองพยาน ซึ่งปัจจุบันมีแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกัน เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงให้เกิดความสอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน อันจะก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงมาตรการและวิธีการในการโยกย้ายพยานภายหลังจากการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นไปยังรัฐหรือประเทศอื่น โดยมุ่งวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของมาตรการและการกำหนดแนวทางในการโยกย้ายพยานให้เป็นไปอย่างปลอดภัย มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล เพื่อส่งเสริมให้กระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักนิติธรรม และตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคมในด้านความเป็นธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หรือหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน รวมถึงมาตรการอื่นที่เหมาะสมเพื่อการคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานของเจ้าพนักงานตำรวจศาลของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และเครือรัฐออสเตรเลีย

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานรวมถึงมาตรการอื่นที่เหมาะสม เพื่อการคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล
4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการคุ้มครองพยานในด้านการคุ้มครองพยานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การบทวนวรรณกรรม

แนวคิดด้วยสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นประเด็นที่มีการกล่าวถึงมาเป็นเวลาช้านาน โดยสามารถสืบย้อนไปถึงยุคกรีกและโรมันโบราณซึ่งนักปราชญ์ในสมัยนั้นได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับสิทธิของมนุษย์อย่างต่อเนื่อง ในระยะแรก แนวคิดดังกล่าวมุ่งเน้นไปที่การจำกัดอำนาจของกษัตริย์หรือผู้ปกครองที่มีอำนาจมากเกินไป คำว่า “สิทธิของบุคคล” จึงถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อต้านและเรียกร้องความเป็นธรรมจากอำนาจของรัฐ ความพยายามดังกล่าวนำไปสู่การกำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์พึงได้รับจากรัฐในฐานะที่เป็นมนุษย์ โดยสิทธิเหล่านี้ถูกยกระดับให้เป็นมาตรฐานเดียวกันและได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ แนวคิดเรื่องสิทธิของบุคคลได้แพร่ขยายจากหมู่นักปราชญ์ไปสู่กลุ่มนักการเมืองและประชาชนทั่วไป อันเป็นสาเหตุให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองหลายครั้งที่มีเป้าหมายเพื่อต่อต้านและจำกัดอำนาจของกษัตริย์และผู้ปกครองการเคลื่อนไหวเหล่านี้ก่อให้เกิดการจัดทำเอกสารสำคัญเพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษร ตัวอย่างเช่น การประกาศปฏิวัติ และการประกาศอิสรภาพของประชาชน ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการสร้างหลักประกันสิทธิและเสรีภาพให้ปรากฏเป็นเอกสารอย่างชัดเจน ภายหลังศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา แนวคิดสิทธิมนุษยชนได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นสิทธิที่ต้องได้รับความเคารพจากบุคคลอื่น และรัฐมีหน้าที่ต้องให้การคุ้มครอง การจำกัดสิทธิดังกล่าวสามารถกระทำได้เฉพาะเมื่อบัญญัติไว้ในกฎหมาย โดยกฎหมายต้องใช้บังคับอย่างเสมอภาคต่อทุกคน การกำหนดโทษทางกฎหมายจะกระทำได้ในกรณีที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง และต้องไม่เป็นการลงโทษในลักษณะกดขี่หรือโหดร้าย หลักการนี้สะท้อนให้เห็นผ่านการจัดทำเอกสารสำคัญในหลายประเทศ เช่น “แมกนาคาร์ตา” (Magna Carta) ของประเทศอังกฤษ ซึ่งกำหนดหลักการว่า บุคคลจะไม่ถูกจับกุม คุมขัง ริบทรัพย์ เนรเทศ ประกาศว่าเป็นบุคคลนอกกฎหมาย หรือถูกลงโทษใด ๆ เว้นแต่จะได้รับการพิจารณาอันเป็นธรรมจากผู้พิพากษาหรือคณะลูกขุนตามกฎหมายบ้านเมือง และนอกจากนี้ The English Bill of Rights ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับความเป็นอิสระของศาลในการพิจารณาคดี การห้ามการดำเนินคดีล่าช้า และการห้ามการลงโทษที่โหดร้ายหรือผิดไปจากความเป็นธรรม (มนต์ชัย จงไกรรัตนกุล, 2556, น.12) จากพัฒนาการดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้ค่อย ๆ ก่อร่างขึ้นจนกลายเป็นหลักการสำคัญของกฎหมายสมัยใหม่ และเป็นรากฐานสำคัญของแนวคิดสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในอดีตมักจำกัดอยู่เพียงในระดับภายในรัฐ กล่าวคือ แต่ละรัฐเป็นผู้กำหนดมาตรการและแนวทางในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนภายใต้เขตอำนาจของตนเอง อย่างไรก็ตาม พัฒนาการทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีการยกระดับขึ้นไปสู่ความร่วมมือในระดับนานาชาติ โดยรัฐต่าง ๆ ได้ร่วมมือกันเพื่อสร้างมาตรฐานกลางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (Jack Donnelly, 2013, p.30-80) จุดเปลี่ยนสำคัญของพัฒนาการด้านสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นเมื่อองค์การสหประชาชาติได้ประกาศ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 ซึ่งถือเป็นเอกสารสากลฉบับแรกที่กำหนดมาตรฐานสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่

ทุกคนควรได้รับโดยไม่เลือกปฏิบัติ แม้ว่าเอกสารดังกล่าวจะมีได้มีผลผูกพันทางกฎหมายในลักษณะของสนธิสัญญาระหว่างประเทศ แต่ก็ได้รับการยอมรับให้เป็นบรรทัดฐานกลางที่รัฐสมาชิกสามารถนำไปปรับใช้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายภายในประเทศ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ประกอบด้วยบทบัญญัติทั้งสิ้น 30 ข้อ ซึ่งสามารถจำแนกสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองออกได้เป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Civil and Political Rights) และสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Rights) โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในทางอาญา พบว่ามีการบัญญัติไว้ชัดเจนในข้อ 1 ถึงข้อ 21 ซึ่งครอบคลุมสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาค สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาตัวอย่างยุติธรรม และสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากการถูกละเมิดเสรีภาพโดยพลการ

แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในประเทศไทยได้เริ่มต้นอย่างเป็นรูปธรรมหลังจากการประกาศใช้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 อันเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ทำให้เกิดการตรากฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและพยาน รวมถึงการจัดตั้งสถาบันใหม่ ๆ ที่ไม่เคยปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้าหนึ่งในกฎหมายสำคัญที่ได้รับอิทธิพลจากรัฐธรรมนูญดังกล่าว คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อนำหลักการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมาบัญญัติไว้ในกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ โดยมีความสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ที่ได้ประกาศใช้ก่อนหน้านั้น อย่างไรก็ตาม การตรากฎหมายและการจัดตั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญปี 2540 ส่วนใหญ่เป็นไปอย่างเร่งรีบ ส่งผลให้หลายหน่วยงานยังขาดความพร้อมในการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เองก็ยังมีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะในด้านรายละเอียดเชิงปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้ได้ก่อให้เกิดการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะเพื่อดูแลด้านการคุ้มครองพยาน ได้แก่ สำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ซึ่งนับเป็นการพัฒนาระบบกฎหมายไทยให้ก้าวหน้าไปอีกขั้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แหล่งข้อมูล ได้แก่ การศึกษาวิจัยทางด้านเอกสาร (Document Research) ทำการค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ตำรา กฎหมาย วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ เว็บไซต์ ตัวบทกฎหมาย และข้อมูลสารสนเทศทางอิเล็กทรอนิกส์จากประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และเครือรัฐออสเตรเลีย

2. การรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรา กฎหมาย วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ เว็บไซต์ ตัวบทกฎหมาย และข้อมูลสารสนเทศทางอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งของประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และเครือรัฐออสเตรเลีย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมต่าง ๆ มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลได้ ดังนี้

1. การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หรือหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน รวมถึงมาตรการอื่นที่เหมาะสมเพื่อการคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล

ผลการวิจัยพบว่า ระบบการคุ้มครองพยานในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลไทย พบว่าโครงสร้างทางกฎหมายและกลไกการบังคับใช้ยังมีข้อจำกัดสำคัญในหลายประการ โดยเฉพาะในด้านการกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 ซึ่งแม้กฎหมายดังกล่าวจะได้บัญญัติภารกิจและอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลไว้เกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยภายในบริเวณศาล การคุ้มครองบุคคลสำคัญ และการติดตามตัวบุคคลตามหมายศาลแล้วก็ตาม แต่กลับยังมิได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ในการดำเนินมาตรการคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลไว้โดยชัดแจ้งและเป็นการเฉพาะ อันส่งผลให้เกิดช่องว่างทางกฎหมาย (legal vacuum) และความคลุมเครือในฐานะอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ ในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานตำรวจศาลเป็นเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแลความปลอดภัยภายในศาลโดยตรง มีความรู้ความเข้าใจในสภาพพื้นที่ จุดเสี่ยง และเส้นทางต่าง ๆ ภายในอาคารศาล อีกทั้งต้องปฏิบัติภารกิจเกี่ยวข้องกับพยานในกระบวนการพิจารณาคดีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการอำนวยความสะดวกแก่พยานที่มาศาล การให้ความช่วยเหลือเมื่อพยานร้องขอ หรือการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ความไม่สอดคล้องกันระหว่างบทบัญญัติกฎหมายกับสภาพการปฏิบัติงานจริงดังกล่าว ย่อมก่อให้เกิดปัญหาในด้านความชัดเจนของอำนาจหน้าที่ ความต่อเนื่องในการคุ้มครองพยาน และความเป็นเอกภาพของการบังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรมยิ่งไปกว่านั้น ระบบกฎหมายไทยยังขาดบทบัญญัติหรือกฎระเบียบที่กำหนดรูปแบบ ขั้นตอน และแนวทางการปฏิบัติงานในการคุ้มครองพยานในลักษณะของมาตรฐานกลางที่มีผลใช้บังคับแก่เจ้าหน้าที่ทุกหน่วยงาน แม้ประเทศไทยจะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายแม่บทก็ตาม แต่กฎหมายดังกล่าวยังมิได้กำหนดกลไกเชิงปฏิบัติการที่ชัดเจนเพียงพอ ส่งผลให้การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่เป็นไปอย่างแตกต่างกัน มาตรการคุ้มครองขาดความสม่ำเสมอ และการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เป็นระบบเดียวกัน อันกระทบต่อประสิทธิภาพของการคุ้มครองพยานและความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมโดยรวม

2. การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานของเจ้าพนักงานตำรวจศาลของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และเครือรัฐออสเตรเลีย

ผลการวิจัยพบว่า เมื่อเปรียบเทียบอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลในประเทศไทยกับ United States Marshals Service (USMS) จะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน โดย USMS เป็นหน่วยงานภายใต้กระทรวงยุติธรรมที่มีบทบาทในการคุ้มครองพยานตั้งแต่ก่อน ระหว่าง และหลังการพิจารณาคดี โดยมิได้อยู่ภายใต้การควบคุมของศาล ทำให้การปฏิบัติหน้าที่มีลักษณะเหมือนบุคคลภายนอกที่เข้ามาดูแลพยานตามโครงการ Witness Security Program ขณะเดียวกัน สหรัฐอเมริกายังมีเจ้าหน้าที่ Court Security Officer (CSO) ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับของ USMS ทำหน้าที่ตรวจสอบอาวุธและสิ่งของต้องห้ามก่อนเข้าศาล รักษาความปลอดภัยภายในอาคารศาล ควบคุมจำเลยภายในพื้นที่ศาล และสนับสนุนการเบิกความของพยาน โดยอำนาจหน้าที่ของ CSO ถูกจำกัดเฉพาะบริเวณศาลเท่านั้น ระบบการคุ้มครองพยานในสหรัฐอเมริกามีข้อดีตรงที่การดำเนินงานอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานเดียว ทำให้การบริหารจัดการ การประสานงาน และการปฏิบัติการมีความรวดเร็ว มีความรัดกุม และเกิดความเป็น

เอกภาพสูง ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับความปลอดภัยและการคุ้มครองพยานถูกแบ่งระหว่างหลายหน่วยงาน

ประเทศอังกฤษการคุ้มครองพยานระหว่างพิจารณาตัดสินในศาลอยู่ภายใต้ระบบการรักษาความปลอดภัยศาล โดยมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยศาล (Court Security Officers: CSOs) จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ Court Security Act 1997 เจ้าหน้าที่ดังกล่าวมีอำนาจในการตรวจค้นบุคคล ยานพาหนะ และสิ่งของที่นำเข้ามาในบริเวณศาล เพื่อป้องกันการนำอาวุธ วัตถุระเบิด หรือสิ่งของอันอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อความปลอดภัย อีกทั้งมีอำนาจในการควบคุมความสงบเรียบร้อยภายในห้องพิจารณาคดีและบริเวณศาล ตลอดจน มีอำนาจในการขับไล่บุคคลที่ก่อความวุ่นวายออกจากศาล และสามารถกักตัวบุคคลที่กระทำการอันเป็นภัยต่อความปลอดภัยของศาลได้ในระยะเวลาหนึ่ง ก่อนส่งมอบให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการตามกฎหมายต่อไป อำนาจหน้าที่ดังกล่าวในการคุ้มครองและรักษาความปลอดภัยบุคลากรของศาลและคู่ความ มีลักษณะคล้ายกับอำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจศาลในประเทศไทย สำหรับการคุ้มครองพยานนั้น เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมีอำนาจดำเนินมาตรการคุ้มครองพยานภายใต้ UK Protected Persons Service (UKPPS) ซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารของ National Crime Agency (NCA) โดยมุ่งเน้นให้พยานได้รับความปลอดภัยอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ลักษณะของการคุ้มครองนี้คล้ายคลึงกับหน้าที่ของ United States Marshals Service (USMS) ของสหรัฐอเมริกา ในขณะที่การรักษาความปลอดภัยภายในศาลเป็นอำนาจหน้าที่หลักของ CSOs

เครือรัฐออสเตรเลีย มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยในศาล (Court Security Officers: CSOs) ปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยของศาลโดยมีลักษณะคล้ายคลึงกับเจ้าพนักงานตำรวจศาลของประเทศไทย โดยมีอำนาจและหน้าที่ในการตรวจสอบและควบคุมการเข้าถึงพื้นที่ศาล เพื่อป้องกันมิให้บุคคลนำอาวุธหรือสิ่งของต้องห้ามเข้ามาในบริเวณศาล รวมทั้งการวางมาตรการเพื่อป้องกันเหตุรุนแรงและการแทรกแซงภายในศาล อันได้แก่ การจัดเจ้าหน้าที่ประจำตามจุดเสี่ยง และการติดตามบุคคลที่อาจก่อเหตุ เพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยภายในสถานที่พิจารณาคดี

ผู้เขียนเห็นว่า มาตรการคุ้มครองพยานระหว่างประเทศไทย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และออสเตรเลีย แสดงให้เห็นความแตกต่างในแหล่งอำนาจทางกฎหมาย ขอบเขตการคุ้มครอง มาตรการ Relocation/Identity Change ผู้รับผิดชอบ จุดแข็ง และจุดอ่อนของแต่ละประเทศ สำหรับประเทศไทย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และ พระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 โดยขอบเขตการคุ้มครองจำกัดอยู่ภายในศาลโดยเจ้าพนักงานตำรวจศาลและนอกศาล โดยสำนักงานคุ้มครองพยาน ซึ่งมาตรการ Relocation หรือเปลี่ยนตัวตนดำเนินได้เฉพาะโดยสำนักงานคุ้มครองพยาน ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาลให้ความคุ้มครองชั่วคราวภายในศาล จุดแข็งคือมีหน่วยงานเฉพาะสำหรับรักษาความปลอดภัยภายในศาล ขณะที่จุดอ่อนคือขอบเขตการคุ้มครองนอกศาลไม่ชัดเจน ทำให้เกิดช่องว่างการบูรณาการ สหรัฐอเมริกากำหนดอำนาจตาม 18 U.S.C. §3521 et seq. ครอบคลุมทั้งภายในและนอกศาล พร้อมมาตรการ Relocation ไปยังที่ปลอดภัย เปลี่ยนชื่อและเอกสาร สนับสนุนเศรษฐกิจและสังคมของพยาน U.S. Marshals Service และ FBI เป็นผู้รับผิดชอบ จุดแข็งคือครอบคลุมทุกมิติและระบบบูรณาการสูง แต่มีงบประมาณสูงและต้องประสานงานหลายหน่วยงาน ประเทศอังกฤษอาศัยกฎหมาย Serious Organised Crime and Police Act 2005 และ Crime and Disorder Act 1998 คุ้มครองทั้งในและนอกศาล มาตรการ Relocation และเปลี่ยนตัวตนตามดุลยพินิจ พร้อมสนับสนุนชั่วคราว รับผิดชอบโดย Witness Protection Unit (NCA) และ

ตำรวจท้องถิ่น มีความครอบคลุมทุกระดับพยานและบูรณาการระดับชาติ แต่ขั้นตอนเปลี่ยนตัวตนซับซ้อน ต้องอนุมัติหลายหน่วยงาน ส่วนประเทศออสเตรเลีย ใช้ Witness Protection Act 1994 (Cth) ครอบคลุมในและนอกศาล มาตรการ Relocation และเปลี่ยนตัวตน รวมถึงให้ที่พัก งาน และการศึกษา ดำเนินการโดย AFP Witness Protection Section และตำรวจรัฐ ระบบครบวงจร มาตรฐานสูง และมีมาตรการสนับสนุนพยานและครอบครัว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างรัฐและรัฐบาลกลาง และการบริหารบางขั้นตอนซับซ้อน

จากการเปรียบเทียบเชิงนโยบาย พบว่าประเทศไทยมีระบบคุ้มครองพยานเฉพาะภายในศาล แตกต่างจากประเทศอื่นที่ครอบคลุมทั้งในและนอกศาล ประเทศอื่นมีมาตรการ Relocation/Identity Change ครอบคลุมและสนับสนุนทางเศรษฐกิจสังคมสำหรับพยานและครอบครัว ระบบต่างประเทศใช้หน่วยงานบูรณาการระดับชาติ (เช่น U.S. Marshals, NCA, AFP) เพื่อให้การคุ้มครองมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว ในระบบต่างประเทศมีการแบ่งแยกอำนาจและบทบาทของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยในศาลและเจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานอย่างชัดเจน ทำให้สามารถจัดการความปลอดภัยและคุ้มครองพยานได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ประเทศไทยเจ้าพนักงานตำรวจศาลมีหน้าที่ด้านความปลอดภัยในศาล แต่ยังไม่มีความชัดเจนโดยตรงในการคุ้มครองพยาน ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ ทั้งเรื่องความชัดเจนของบทบาท การประสานงาน และมาตรการคุ้มครองพยานที่เหมาะสม

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบมาตรการคุ้มครองพยานระหว่างประเทศไทย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และออสเตรเลีย

ประเทศ	แหล่งอำนาจทางกฎหมาย	ขอบเขตการคุ้มครอง	มาตรการ Relocation / Identity Change	ผู้รับผิดชอบ	จุดแข็ง / จุดอ่อน
ไทย	พ.ร.บ.คุ้มครองพยาน พ.ศ. 2546	ก่อน ระหว่าง และหลังการพิจารณาคดี	มาตรการทั่วไป และมาตรการพิเศษ	สำนักงานคุ้มครองพยาน	จุดแข็ง: มีหน่วยงานร่วมปฏิบัติหลายหน่วย จุดอ่อน: ขอบเขตงานไม่ชัดเจน
สหรัฐอเมริกา	18 U.S.C. §3521 et seq.	ในและนอกศาล	Relocation และเปลี่ยนตัวตน พร้อมสนับสนุนทางเศรษฐกิจ	U.S. Marshals Service	จุดแข็ง: ครอบคลุมทุกมิติ จุดอ่อน: งบประมาณสูง
อังกฤษ	Serious Organised Crime and Police Act 2005, Crime and	ในและนอกศาล	Relocation และเปลี่ยนตัวตน ตามดุลยพินิจ	Witness Protection Unit (NCA), ตำรวจท้องถิ่น	จุดแข็ง: การบูรณาการระดับชาติ จุดอ่อน: ขั้นตอนซับซ้อน

	Disorder Act 1998				
ออสเตรเลีย	Witness Protection Act 1994 (Cth)	ในและนอกศาล	Relocation และเปลี่ยนตัวตน , สันนิษฐานที่พัก และงาน	AFP Witness Protection Section, ตำรวจรัฐ	จุดแข็ง: ครบวงจร, มาตรฐานสูง จุดอ่อน: ต้องร่วมมือ ระหว่างรัฐ-รัฐบาลกลาง

3. การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานรวมถึงมาตรการอื่นที่เหมาะสม เพื่อการคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล

ผลการวิจัยพบว่า มาตรการคุ้มครองพยานของประเทศไทย ในส่วนการโยกย้ายพยานภายหลังเสร็จสิ้นคดีนั้น ยังคงจำกัดอยู่ภายในประเทศ และยังไม่มียกเว้นที่รับรองหรือให้อำนาจรัฐในการโยกย้ายพยานไปยังต่างประเทศ หรือรับพยานจากต่างประเทศเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยานของไทยโดยตรง แตกต่างจากระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และเครือรัฐออสเตรเลีย ซึ่งได้มีการพัฒนาระบบกฎหมายและกลไกการดำเนินงานที่รองรับการโยกย้ายพยานทั้งภายในประเทศและต่างประเทศอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับหลักสากล

4. การศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการคุ้มครองพยานในด้านการคุ้มครองพยานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า เห็นควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยบัญญัติอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองพยานระหว่างการพิจารณาคดีของศาลให้แก่เจ้าพนักงานตำรวจศาลไว้โดยชัดแจ้ง จัดให้มีมาตรฐานกลางในการปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองพยานซึ่งมีผลผูกพันต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน และแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา เพื่อรองรับมาตรการโยกย้ายพยานทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม เสริมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่พยาน และส่งเสริมความน่าเชื่อถือของระบบยุติธรรมไทยในระยะยาว

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หรือหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน รวมถึงมาตรการอื่นที่เหมาะสมเพื่อการคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล พบว่า ระบบการคุ้มครองพยานในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลไทย พบว่า โครงสร้างทางกฎหมายและกลไกการบังคับใช้ยังมีข้อจำกัดสำคัญในหลายประการ โดยเฉพาะในด้านการกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 ซึ่งแม้กฎหมายดังกล่าวจะได้บัญญัติภารกิจและอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลไว้เกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยภายในบริเวณศาล การคุ้มครองบุคคลสำคัญ และการติดตามตัวบุคคลตามหมายศาลแล้วก็ตาม แต่กลับยังมิได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ในการดำเนินมาตรการคุ้มครองพยานระหว่างการพิจารณาคดีของศาลไว้โดยชัดแจ้งและเป็นการเฉพาะ อันส่งผลให้เกิดช่องว่างทางกฎหมาย (legal vacuum) และความคลุมเครือในฐานอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ ในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานตำรวจศาลเป็นเจ้าหน้าที่ที่

ปฏิบัติหน้าที่ดูแลความปลอดภัยภายในศาลโดยตรง มีความรู้ความเข้าใจในสภาพพื้นที่ จุดเสี่ยง และเส้นทางต่าง ๆ ภายในอาคาร ศาล อีกทั้งต้องปฏิบัติภารกิจเกี่ยวข้องกับพยานในกระบวนการพิจารณาคดีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการอำนวยความสะดวกแก่พยานที่มาศาล การให้ความช่วยเหลือเมื่อพยานร้องขอ หรือการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ความไม่สอดคล้องกันระหว่าง บทบัญญัติกฎหมายกับสภาพการปฏิบัติงานจริงดังกล่าว ย่อมก่อให้เกิดปัญหาในด้านความชัดเจนของอำนาจหน้าที่ ความต่อเนื่อง ในการคุ้มครองพยาน และความเป็นเอกภาพของการบังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรมยิ่งไปกว่านั้น ระบบกฎหมายไทยยังขาด บทบัญญัติหรือกฎระเบียบที่กำหนดรูปแบบ ขั้นตอน และแนวทางการปฏิบัติงานในการคุ้มครองพยานในลักษณะของมาตรฐาน กลางที่มีผลใช้บังคับแก่เจ้าหน้าที่ทุกหน่วยงาน แม้ประเทศไทยจะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เป็น กฎหมายแม่บทก็ตาม แต่กฎหมายดังกล่าวยังมิได้กำหนดกลไกเชิงปฏิบัติการที่ชัดเจนเพียงพอ ส่งผลให้การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ เป็นไปอย่างแตกต่างกัน มาตรการคุ้มครองขาดความสม่ำเสมอ และการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เป็นระบบ เดียวกัน อันกระทบต่อประสิทธิภาพของการคุ้มครองพยานและความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมโดยรวม

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานของเจ้าพนักงานตำรวจศาลของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และเครือรัฐออสเตรเลีย พบว่า เมื่อเปรียบเทียบอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลใน ประเทศไทยกับ United States Marshals Service (USMS) จะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน โดย USMS เป็นหน่วยงานภายใต้ กระทรวงยุติธรรมที่มีบทบาทในการคุ้มครองพยานตั้งแต่ก่อน ระหว่าง และหลังการพิจารณาคดี โดยไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของ ศาล ทำให้การปฏิบัติหน้าที่มีลักษณะเหมือนบุคคลภายนอกที่เข้ามาดูแลพยานตามโครงการ Witness Security Program ขณะเดียวกัน สหรัฐอเมริกายังมีเจ้าหน้าที่ Court Security Officer (CSO) ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับของ USMS ทำหน้าที่ตรวจสอบ อาวุธและสิ่งของต้องห้ามก่อนเข้าศาล รักษาความปลอดภัยภายในอาคารศาล ควบคุมจำเลยภายในพื้นที่ศาล และสนับสนุนการ เบิกความของพยาน โดยอำนาจหน้าที่ของ CSO ถูกจำกัดเฉพาะบริเวณศาลเท่านั้น ระบบการคุ้มครองพยานในสหรัฐอเมริกามีข้อดี ตรงที่การดำเนินงานอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานเดียว ทำให้การบริหารจัดการ การประสานงาน และการปฏิบัติการมีความ รวดเร็ว มีความรัดกุม และเกิดความเป็นเอกภาพสูง ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับความปลอดภัยและการ คุ้มครองพยานถูกแบ่งระหว่างหลายหน่วยงาน

ประเทศอังกฤษการคุ้มครองพยานระหว่างพิจารณาคดีในศาลอยู่ภายใต้ระบบการรักษาความปลอดภัยศาล โดยมี เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยศาล (Court Security Officers: CSOs) จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ Court Security Act 1997 เจ้าหน้าที่ดังกล่าวมีอำนาจในการตรวจค้นบุคคล ยานพาหนะ และสิ่งของที่นำเข้ามาในบริเวณศาล เพื่อป้องกันการนำอาวุธ วัตถุ ระเบิด หรือสิ่งของอันตรายก่อให้เกิดอันตรายต่อความปลอดภัย อีกทั้งมีอำนาจในการควบคุมความสงบเรียบร้อยภายในห้อง พิจารณาคดีและบริเวณศาล ตลอดจน มีอำนาจในการจับกุมบุคคลที่ก่อความวุ่นวายออกจากศาล และสามารถกักตัวบุคคลที่กระทำ การอันเป็นภัยต่อความปลอดภัยของศาลได้ในระยะเวลาหนึ่ง ก่อนส่งมอบให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการตามกฎหมายต่อไป อำนาจ หน้าที่ดังกล่าวในการคุ้มครองและรักษาความปลอดภัยบุคลากรของศาลและคู่ความ มีลักษณะคล้ายกับอำนาจของเจ้าพนักงาน ตำรวจศาลในประเทศไทย สำหรับการคุ้มครองพยานนั้น เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมีอำนาจดำเนินการมาตรการคุ้มครอง พยานภายใต้ UK Protected Persons Service (UKPPS) ซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารของ National Crime Agency (NCA) โดย มุ่งเน้นให้พยานได้รับความปลอดภัยอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ลักษณะของการคุ้มครองนี้คล้ายคลึงกับหน้าที่ของ United

States Marshals Service (USMS) ของสหรัฐอเมริกา ในขณะที่การรักษาความปลอดภัยภายในศาลเป็นอำนาจหน้าที่หลักของ CSOs

เครื่องรัฐออสเตรีย มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยในศาล (Court Security Officers: CSOs) ปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยของศาลโดยมีลักษณะคล้ายคลึงกับเจ้าพนักงานตำรวจศาลของประเทศไทย โดยมีอำนาจและหน้าที่ในการตรวจสอบและควบคุมการเข้าถึงพื้นที่ศาล เพื่อป้องกันมิให้บุคคลนำอาวุธหรือสิ่งของต้องห้ามเข้ามาในบริเวณศาล รวมทั้งการวางมาตรการเพื่อป้องกันเหตุรุนแรงและการแทรกแซงภายในศาล อันได้แก่ การจัดเจ้าหน้าที่ประจำตามจุดเสี่ยง และการติดตามบุคคลที่อาจก่อเหตุ เพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยภายในสถานที่พิจารณาคดี

ผู้เขียนเห็นว่า มาตรการคุ้มครองพยานระหว่างประเทศไทย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และออสเตรเลีย แสดงให้เห็นความแตกต่างในแหล่งอำนาจทางกฎหมาย ขอบเขตการคุ้มครอง มาตรการ Relocation/Identity Change ผู้รับผิดชอบ จุดแข็ง และจุดอ่อนของแต่ละประเทศ สำหรับประเทศไทย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และ พระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 โดยขอบเขตการคุ้มครองจำกัดอยู่ภายในศาลโดยเจ้าพนักงานตำรวจศาลและนอกศาล โดยสำนักงานคุ้มครองพยาน ซึ่งมาตรการ Relocation หรือเปลี่ยนตัวตนดำเนินได้เฉพาะโดยสำนักงานคุ้มครองพยาน ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาลให้ความคุ้มครองชั่วคราวภายในศาล จุดแข็งคือมีหน่วยงานเฉพาะสำหรับรักษาความปลอดภัยภายในศาล ขณะที่จุดอ่อนคือขอบเขตการคุ้มครองนอกศาลไม่ชัดเจน ทำให้เกิดช่องว่างการบูรณาการ สหรัฐอเมริกากำหนดอำนาจตาม 18 U.S.C. §3521 et seq. ครอบคลุมทั้งภายในและนอกศาล พร้อมมาตรการ Relocation ไปยังที่ปลอดภัย เปลี่ยนชื่อและเอกสาร สนับสนุนเศรษฐกิจและสังคมของพยาน U.S. Marshals Service และ FBI เป็นผู้รับผิดชอบ จุดแข็งคือครอบคลุมทุกมิติและระบบบูรณาการสูง แต่มีงบประมาณสูงและต้องประสานงานหลายหน่วยงาน ประเทศอังกฤษอาศัยกฎหมาย Serious Organised Crime and Police Act 2005 และ Crime and Disorder Act 1998 คุ้มครองทั้งในและนอกศาล มาตรการ Relocation และเปลี่ยนตัวตนตามดุลยพินิจ พร้อมสนับสนุนชั่วคราว รับผิดชอบโดย Witness Protection Unit (NCA) และตำรวจท้องถิ่น มีความครอบคลุมทุกระดับพยานและบูรณาการระดับชาติ แต่ขั้นตอนเปลี่ยนตัวตนซับซ้อน ต้องอนุมัติหลายหน่วยงาน ส่วนประเทศออสเตรเลีย ใช้ Witness Protection Act 1994 (Cth) ครอบคลุมในและนอกศาล มาตรการ Relocation และเปลี่ยนตัวตน รวมถึงให้ที่พัก งาน และการศึกษา ดำเนินการโดย AFP Witness Protection Section และตำรวจรัฐ ระบบครบวงจร มาตรฐานสูง และมีมาตรการสนับสนุนพยานและครอบครัว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างรัฐและรัฐบาลกลาง และการบริหารบางขั้นตอนซับซ้อน

จากการเปรียบเทียบเชิงนโยบาย พบว่าประเทศไทยมีระบบคุ้มครองพยานเฉพาะภายในศาล แตกต่างจากประเทศอื่นที่ครอบคลุมทั้งในและนอกศาล ประเทศอื่นมีมาตรการ Relocation/Identity Change ครอบคลุมและสนับสนุนทางเศรษฐกิจ-สังคมสำหรับพยานและครอบครัว ระบบต่างประเทศใช้หน่วยงานบูรณาการระดับชาติ (เช่น U.S. Marshals, NCA, AFP) เพื่อให้การคุ้มครองมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว ในระบบต่างประเทศมีการแบ่งแยกอำนาจและบทบาทของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยในศาลและเจ้าหน้าที่คุ้มครองพยานอย่างชัดเจน ทำให้สามารถจัดการความปลอดภัยและคุ้มครองพยานได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ประเทศไทยเจ้าพนักงานตำรวจศาลมีหน้าที่ด้านความปลอดภัยในศาล แต่ยังไม่มียานาโดยตรงในการ

คุ้มครองพยาน ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ ทั้งเรื่องความชัดเจนของบทบาท การประสานงาน และมาตรการคุ้มครองพยานที่เหมาะสม

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานรวมถึงมาตรการอื่นที่เหมาะสม เพื่อการคุ้มครองพยานในระหว่างการศึกษาของศาล พบว่า มาตรการคุ้มครองพยานของประเทศไทย ในส่วนการโยกย้ายพยานภายหลังเสร็จสิ้นคดีนั้น ยังคงจำกัดอยู่ภายในประเทศ และยังไม่มียกข้อยกเว้นที่รับรองหรือให้อำนาจรัฐในการโยกย้ายพยานไปยังต่างประเทศ หรือรับพยานจากต่างประเทศเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยานของไทยโดยตรง แตกต่างจากระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และเครือรัฐออสเตรเลีย ซึ่งได้มีการพัฒนาระบบกฎหมายและกลไกการดำเนินงานที่รองรับการมาตรการโยกย้ายพยานทั้งภายในประเทศและต่างประเทศอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับหลักสากล

4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการคุ้มครองพยานในการคุ้มครองพยานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น พบว่า เห็นควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยบัญญัติอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองพยานระหว่างการศึกษาของศาลให้แก่เจ้าพนักงานตำรวจศาลไว้โดยชัดแจ้ง จัดให้มีมาตรฐานกลางในการปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองพยาน ซึ่งมีผลผูกพันต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน และแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา เพื่อรองรับมาตรการโยกย้ายพยานทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม เสริมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่พยาน และส่งเสริมความน่าเชื่อถือของระบบยุติธรรมไทยในระยะยาว

การอภิปรายผล

การวิจัยนี้ วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. จากวัตถุประสงค์การวิจัยเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในระหว่างการศึกษาของศาล รวมถึงมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานของพยานภายหลังการศึกษาเสร็จสิ้น ผลการวิจัย สะท้อนให้เห็นว่าการคุ้มครองพยานมีรากฐานสำคัญจากแนวคิดด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีความยุติธรรมเชิงกระบวนการ (Procedural Justice Theory) ที่เน้นความเป็นธรรม ความโปร่งใส และการสร้างความเชื่อมั่นต่อผู้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรม หากพยานได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสม จะสามารถให้ข้อมูลต่อศาลได้โดยปราศจากความหวาดกลัว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริงและการวินิจฉัยคดีอย่างเป็นธรรม ส่วนการคุ้มครองพยานในระดับสากลจะได้รับการรับรองภายใต้อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ (UNTOC) และคู่มือของ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) ที่เสนอให้รัฐภาคีพัฒนาระบบคุ้มครองพยานที่มีโครงสร้างอย่างชัดเจน มีหน่วยงานเฉพาะรับผิดชอบ และมีมาตรการครอบคลุมทั้งระหว่างการศึกษาและภายหลังคดีสิ้นสุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และออสเตรเลีย ดังนั้น การคุ้มครองพยานจึงถือเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากการให้ถ้อยคำของพยานมีบทบาทสำคัญในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงของคดี หากพยานได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสม จะช่วยให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม อันจะนำไปสู่การสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม

2. จากปัญหาของคุ้มครองพยานบุคคลระหว่างการพิจารณาคดีของศาล สามารถแยกออกได้ ดังนี้ (1) ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลในการคุ้มครองพยาน ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า แม้ในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานตำรวจศาลจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลความปลอดภัยของพยานในระหว่างการพิจารณาคดี เนื่องจากเป็นผู้ปฏิบัติงานอยู่ภายในบริเวณศาลและมีความคุ้นเคยกับพื้นที่ ขั้นตอน และมาตรการรักษาความปลอดภัยของศาล แต่พระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 ยังไม่ได้กำหนดอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานไว้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม การที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน ทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานตำรวจศาลในด้านการคุ้มครองพยานเกิดขึ้นเพียงในทางพฤตินัยมากกว่าการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ส่งผลให้เกิดปัญหาหลายประการ ได้แก่ ความไม่ชัดเจนของขอบเขตอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองพยาน ความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานกับหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่อื่นที่มีหน้าที่คุ้มครองพยาน ความไม่มั่นใจของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในการใช้อำนาจหน้าที่ ดังนั้น ปัญหาสำคัญจึงอยู่ที่ การขาดบทบัญญัติทางกฎหมายที่กำหนดบทบาทของเจ้าพนักงานตำรวจศาลในการคุ้มครองพยานอย่างชัดเจน ทั้งที่ในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานตำรวจศาลเป็นกลไกสำคัญในการดูแลความปลอดภัยของพยานภายในศาล หากมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ดังกล่าวให้ชัดเจนในกฎหมายจะช่วยให้การปฏิบัติงานมีความชัดเจน ลดความซ้ำซ้อนของหน่วยงาน และสร้างความเชื่อมั่นทั้งแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและพยานที่เข้ามาในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลมากยิ่งขึ้น (2) ปัญหาการขาดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับเจ้าหน้าที่ในการคุ้มครองพยาน ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันแม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 แต่ยังไม่มีการกำหนดรูปแบบ แนวทาง หรือวิธีการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในรายละเอียดที่ชัดเจน ส่งผลให้การปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานอาจแตกต่างกัน และในบางกรณีอาจเกิดความซ้ำซ้อนหรือความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง การขาดแนวทางปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องใช้ดุลพินิจในการดำเนินการคุ้มครองพยานในหลายกรณี ซึ่งนำไปสู่ความคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติงานและทำให้มาตรฐานการคุ้มครองพยานไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ ช่องว่างดังกล่าวยังก่อให้เกิดปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ความไม่ชัดเจนของบทบาทหน้าที่ระหว่างหน่วยงานหรือความเสี่ยงต่อการใช้ดุลพินิจโดยไม่เหมาะสม (3) ปัญหาการโยกย้ายพยานภายหลังจากเสร็จสิ้นคดี ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า มาตรการโยกย้ายพยานในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 10 ยังมีขอบเขตจำกัดอยู่เพียงภายในประเทศเท่านั้น ขาดกลไกทางกฎหมายสำหรับ การโยกย้ายพยานไปยังต่างประเทศ หรือการรับพยานจากต่างประเทศเข้ามาอยู่ในความคุ้มครองของประเทศไทย ในกรณีที่พยานมีความเสี่ยงสูงจากเครือข่ายอาชญากรรมข้ามชาติข้อจำกัดดังกล่าวอาจส่งผลให้การคุ้มครองพยานในคดีที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมข้ามชาติไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และอาจทำให้พยานยังคงมีความเสี่ยงต่อการถูกติดตามหรือคุกคาม แม้คดีจะสิ้นสุดแล้วก็ตาม

3. การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ประเทศไทยยังต้องการการปรับปรุงและการพัฒนามาตรการให้มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการนำตัวอย่างมาตรการจากประเทศอื่น ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และเครือรัฐออสเตรเลีย มาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงบทบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิพยาน เช่น ในสหรัฐอเมริกามีการกำหนดให้การคุ้มครองพยานจะต้องมีการประเมินความเสี่ยงก่อน และกำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองพยานให้เป็นอำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจศาลเพียงหน่วยงานเดียว ทำให้การคุ้มครองพยานมีความเป็นเอกภาพ ส่งพยานให้การคุ้มครองพยานมีความน่าเชื่อถือ และเป็นมาตรฐานเดียวกัน ใน

(1) รักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยบุคคลและทรัพย์สินในบริเวณศาล รวมถึงมีอำนาจและหน้าที่ในการคุ้มครองพยานในระหว่างที่มีการพิจารณาคดีของศาล และดำเนินการมาตรการเพื่อป้องกันภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นต่อพยานตามที่กฎหมายกำหนด”

1.1.2 เพิ่มเติมบทบัญญัติในระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการคุ้มครองและค่าตอบแทนพยานในคดีอาญา พ.ศ.2548 ข้อ 12/1

ข้อ 12/1 “กรณีศาลเห็นสมควรให้มีการคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ศาลอาจสั่งให้เจ้าพนักงานตำรวจศาลดำเนินการคุ้มครองพยานดังกล่าวตามระดับความร้ายแรง”

วรรค 2 “ทั้งนี้ หากเจ้าพนักงานตำรวจศาลเห็นว่าพยานรายดังกล่าวอาจได้รับอันตรายภายหลังจากที่มีการพิจารณาคดีแล้ว ให้เจ้าพนักงานตำรวจศาลดำเนินการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าดำเนินการคุ้มครองพยานตามข้อ 12”

1.1.3 จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานตำรวจศาลที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดี

ควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานตำรวจศาลที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานโดยเฉพาะ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดขั้นตอน แนวทาง และมาตรการปฏิบัติที่ชัดเจน

1.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาการไม่มีกฎหมายกำหนดรูปแบบแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่พัฒนามาตรฐานกลางร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่พยาน ตลอดจนรักษาคุณภาพระหว่างความปลอดภัยของพยานและความยืดหยุ่นของเจ้าหน้าที่ โดยกำหนดมาตรฐานรวมถึงข้อเสนอเชิงปฏิบัติ ดังนี้

1) กำหนดอำนาจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานอย่างเป็นระบบเพื่อแก้ปัญหาการซ้ำซ้อน การปฏิบัติงานเกินขอบเขต และเพิ่มความสม่ำเสมอในการคุ้มครองพยาน

2) วางระบบการประสานงานกลางในรูปแบบที่มีศูนย์กลางบริหารจัดการ (Central Coordination)

3) กำหนดตัวชี้วัดการคุ้มครองพยาน (KPIs) เช่น ระยะเวลาคุ้มครอง ความปลอดภัยของพยาน หรือความพึงพอใจ เพื่อให้มีระบบประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม

4) ปรับปรุงกฎหมายให้ระบุขั้นตอนการคุ้มครองในบางส่วนที่จำเป็น โดยคงดุลยภาพระหว่างความปลอดภัยของพยานและความยืดหยุ่นของเจ้าหน้าที่

1.3 ปัญหาการโยกย้ายพยานภายหลังจากเสร็จสิ้นคดี

แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเกี่ยวกับการโยกย้ายถิ่นฐานของพยานไปยังรัฐอื่นและเพิ่มกลไกและหลักเกณฑ์สำหรับการรับพยานบุคคลจากรัฐอื่น โดยเพิ่มบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 10/1 ดังนี้

มาตรา 10/1 “กรณีที่อาจได้รับอันตรายร้ายแรงให้รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายมีอำนาจในการพิจารณาสั่งให้ดำเนินการย้ายพยานตามมาตรา 10 ไปยังรัฐอื่นหรือประเทศอื่น โดยประสานงานเพื่อให้พยานได้รับความปลอดภัยสูงสุด”

วรรค 2 “ทั้งนี้ ให้รัฐมนตรีดังกล่าวมีอำนาจในการพิจารณารับพยานจากรัฐหรือประเทศอื่น โดยให้พยานดังกล่าวปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน”

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาการคุ้มครองพยานบุคคลระหว่างการพิจารณาคดีของศาล โดยศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพยานที่มีความเหมาะสม การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่เป็นหน่วยร่วมปฏิบัติหน้าที่ในการคุ้มครองพยาน รวมถึงการใช้มาตรการในการโยกย้ายถิ่นฐานของพยานทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ดังนั้น ควรมีการศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลระหว่างการพิจารณาคดีในส่วนที่เกี่ยวกับการนำพยานบุคคลสำคัญที่ได้รับการคุ้มครองมาให้การในศาล เพื่อให้ระบบการคุ้มครองพยานมีประสิทธิภาพและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษามาตราในการคุ้มครองพยานเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานกลาง (SOP)

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ ใจหาญ. (2542). การคุ้มครองเด็กในการให้ปากคำในคดีอาญา. *วารสารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 29(4), 555-577.
- มนต์ชัย จงไกรรัตนกุล. (2556) ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546. (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต: กรุงเทพมหานคร.
- วันชัย รุจนวงศ์. (2537). มาตรการคุ้มครองพยานบุคคล. *วารสารอัยการ*, 17(201), 101.
- วรรณวิภา เมืองถ้ำ. (2559). โครงการวิจัยเรื่องมาตรการการคุ้มครองพยานในประเทศไทย : ศึกษากรณีการคุ้มครองพยานโดยการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐ. (รายงานการวิจัย). กองทุนรัตนโกสินทร์สมโภช 200 ปี. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช: นนทบุรี.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส. (2549). แนวคิดการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546. *วารสารกฎหมาย*, 25(ฉบับพิเศษ), 282.
- Jack Donnelly. (2013). *Universal human rights in theory and practice*. (3rd ed.). Cornell University Press.